International Journal of Education and Science
print ISSN: 2618-0553; online ISSN: 2618-0561; DOI: 10.26697/ijes
Journal Website: <https://ijes.world>
SOCIAL AND BEHAVIORAL SCIENCES

OVERVIEW

Article History
Received: 16.05.2021
Accepted: 18.06.2021
Published: 30.06.2021

Moral and Psychological Support of Training and Using of the Armed Forces of Ukraine: Socio-Humanitarian Dimension

Petro P. KRUT^{1*} , Anatoliy V. STADNIK^{1,2} ,
Ihor V. VASHCHENKO¹

¹ Kharkiv National University of Internal Affairs, Ukraine

² Kharkiv Regional Public Organization "Culture of Health", Ukraine

* Corresponding Author's Email: pkrut63@yahoo.com

**Морально-психологічне забезпечення підготовки та застосування
Збройних Сил України: соціально-гуманітарний вимір**
Круть П. П.¹, Стадник А. В.^{1,2}, Ващенко І. В.¹

¹ Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна

² Харківська обласна громадська організація "Культура Здоров'я", Україна

**Морально-психологическое обеспечение подготовки и применения
Вооруженных Сил Украины: социально-гуманитарное измерение**
Круть П. П.¹, Стадник А. В.^{1,2}, Ващенко И. В.¹

¹ Харьковский национальный университет внутренних дел, Украина

² Харьковская областная общественная организация "Культура Здоровья", Украина

Abstract

Background: Service and combat activities of the personnel of the Armed Forces of Ukraine are carried out in difficult political, economic and socio-cultural conditions.

Purpose: To summarize traditional problems and current scientific approaches in the study of socio-cultural factors of security and defense activities; to clarify the modern content of the concepts: "moral and psychological support", "psychological support", "work with the personnel".

Materials and Methods: The research methodology is based on the theoretical analysis of special psychological and pedagogical literature, the study and generalization of practical experience.

Results: A comprehensive analysis of the socio-cultural foundations of the security and defense of the state has been carried out. The features and limitations of the official regulation of the activities of officials and control bodies for the moral and psychological support of the training and use of the Armed Forces of Ukraine were revealed. The modern content of the concepts: "moral and psychological support", "psychological support", "work with the personnel" was clarified and defined.

Conclusions: There is a need for an interdisciplinary approach to clarify the terminology used in the regulations governing the procedure for moral and psychological support. We consider moral support, psychological support and social work to be the key components of moral and psychological support.

Keywords: moral and psychological support, the Armed Forces of Ukraine, work with the personnel, psychological support.

DOI: <https://doi.org/10.26697/ijes.2021.2.6>

JEL: I21, I23, I26

UDC: 37.013.77:355.23

Cite this article as: Krut, P. P., Stadnik, A. V., & Vashchenko, I. V. (2021). Moralno-psykholohichne zabezpechennia pidhotovky ta zastosuvannia Zbroinykh Syl Ukrainy: sotsialno-humanitarnyi vymir [Moral and psychological support of training and using of the Armed Forces of Ukraine: Socio-humanitarian dimension]. *International Journal of Education and Science*, 4(2), 61–66. <https://doi.org/10.26697/ijes.2021.2.6> [in Ukrainian]

© 2021 Krut P. P., Stadnik A. V., Vashchenko I. V.

Published by Archives of International Journal of Education and Science

Open Access under a [Creative Commons "Attribution" 4.0 Worldwide](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Вступ

Службова-бойова діяльність особового складу Збройних Сил України здійснюється в складних політико-економічних та соціально-культурних умовах. Останнім часом військовослужбовці все частіше зустрічаються з негативними явищами, які мають переважно гуманітарну та соціальну природу: активізацією терористичної діяльності у суверенному просторі української держави; чисельні людські втрати та каліцтво під час ведення бойових дій в зоні операції об'єднаних сил; постійним інформаційно-пропагандистським тиском з боку супротивників державотворення в Україні (Head Department of Moral and Psychological Support of the Armed Forces of Ukraine, 2020).

Тому в сучасних умовах здійснення безпекової та оборонної політики все більш важливою стає проблема максимальної актуалізації її людського фактору в системі морально-психологічного забезпечення підготовки та застосування Збройних Сил України.

Мета дослідження. Узагальнити традиційні проблеми та актуальних наукові підходи у дослідженні соціально-культурних факторів безпекової та оборонної діяльності, уточнити сучасний зміст понять: “морально-психологічне забезпечення”, “психологічне забезпечення”, “робота з особовим складом”.

Матеріали і Методи

Одним з напрямків вирішення зазначених проблем є їх науково-теоретична розробка. Розкриттю сутності прикладних аспектів діяльності посадових осіб в системі морально-психологічного забезпечення діяльності військових формувань та правоохоронних органів було присвячено ряд наукових досліджень, авторами яких є Аleshchenko B. I., Варій М. Й., Ліпатов І. І., Мельник Ю. Б., Приходько І. І. та інші (Aleshchenko, 2019; Melnyk, Prykhodko, & Stadnik, 2019; Melnyk & Stadnik, 2020; Savchenko (ed.), 2010; Varii et al., 1996).

Методи дослідження: теоретичний аналіз спеціальної психолого-педагогічної літератури, вивчення й узагальнення практичного психолого-педагогічного досвіду.

Результати та Обговорення

Концепція гуманітарного і соціального розвитку у Збройних Силах України є науково обґрунтованою системою поглядів на поширення і закріплення гуманістичних та соціальних цінностей у цьому збройному формуванні, гуманізацію всіх сфер військової діяльності, задоволення соціальних потреб та інтересів військовослужбовців, членів їхніх сімей і працівників і містить положення про основні принципи, завдання органів військового управління щодо впровадження гуманітарної і соціальної політики держави, механізмів їх реалізації.

Гуманітарна політика у Збройних Силах – це цілеспрямована діяльність органів військового управління щодо забезпечення навчання,

виховання, психологічної підготовки військовослужбовців і працівників, їх духовного, культурного та фізичного розвитку, реалізації конституційних прав і свобод.

Соціальна політика у Збройних Силах – це діяльність органів військового управління щодо розвитку і управління соціальною складовою з метою задоволення соціальних потреб та інтересів військовослужбовців, членів їхніх сімей і працівників, соціальної реабілітації, підтримки та захисту військовослужбовців і осіб, звільнених у запас або у відставку (Verkhovna Rada of Ukraine, 2004).

Діяльність органів військового управління щодо гуманітарного та соціального розвитку у Збройних Силах здійснюється шляхом планування, організації та проведення організаційних, соціологічних, педагогічних, психологічних, інформаційно-пропагандистських, правових, культурно-просвітницьких та соціальних заходів, спрямованих на усвідомлення особовим складом державної політики у сфері оборони, системи національних цінностей, які вони захищають, підтримку і розвиток професійно необхідних психологічних якостей, сприяння реалізації встановлених державою соціальних та правових гарантій з метою виконання завдань військової служби.

Така діяльність здійснюється відповідно до вимог Конституції України, законів України, наказів Міністра оборони України та начальника Генерального штабу Збройних Сил України (General Staff of the Armed Forces of Ukraine, 2020).

Основними принципами гуманітарного і соціального розвитку є:

- верховенство права, законність і гуманність, повага до людини, її конституційних прав і свобод;
 - забезпечення соціального і правового захисту громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах, а також членів їхніх сімей;
 - гласність, відкритість демократичного цивільного контролю;
 - виховання військовослужбовців на патріотичних, бойових традиціях Українського народу, орієнтація на ідеали демократії і гуманізму, загальнолюдські моральні цінності;
 - заборона створення і діяльності у Збройних Силах організаційних структур політичних партій;
 - наукові підходи до планування, здійснення та оцінки результатів діяльності органів військового управління щодо гуманітарного і соціального розвитку;
 - взаємодія органів військового управління на основі чіткого розмежування повноважень, відповідальності у питаннях реалізації гуманітарної і соціальної політики держави у Збройних Силах.
- Метою гуманітарного і соціального розвитку є:
- утвердження особистості військовослужбовця, працівника Збройних Сил як найвищої соціальної цінності, забезпечення його прав і свобод, духовного і фізичного здоров'я, впровадження у військових та трудових колективах взаємовідносин,

що базуються на військових статутах, законах, інших нормативно-правових актах, формування світогляду, громадянської позиції військовослужбовців та працівників, найповніше розкриття їх здібностей в інтересах гармонійного розвитку громадян-патріотів, високопрофесійних військових спеціалістів, свідомих захисників Батьківщини;

- задоволення соціально-економічних потреб та інтересів військовослужбовців, членів їхніх сімей, працівників Збройних Сил, а також соціальна і професійна адаптація військовослужбовців та осіб, звільнених із Збройних Сил у запас або у відставку;
- морально-психологічне забезпечення бойової і мобілізаційної готовності військ (сил), бойового чергування, бойової служби, оперативної і бойової підготовки, виконання завдань з підтримки миру поза межами України, іншої визначеної законодавством діяльності військових формувань;
- створення і вдосконалення засобів, форм і методів гуманітарної роботи серед військовослужбовців (Verkhovna Rada of Ukraine, 2004).

Керівництво та контроль за діяльністю органів військового управління щодо реалізації гуманітарної і соціальної політики держави у Збройних Силах здійснює Міністерство оборони України.

Директива Начальника Генерального Штабу Збройних Сил України від 18.06.2005 № ДГШ-4 “Про вдосконалення системи гуманітарного та соціального забезпечення Збройних Сил України” вказує на відсутність системи, на подовження процесу її становлення, на необхідність суттєвого удосконалення системи діяльності щодо впровадження в Збройних Силах України державної ідеології, гуманітарної та соціальної політики, вимагає:

- забезпечити системність в організації гуманітарного та соціального забезпечення, привабливість та впливовість заходів, що проводяться, їх узгодженість з типовим місяцем, типовим тижнем, розкладом занять;
- спрямувати основні зусилля на безумовне виконання завдань у гуманітарній та соціальній сферах;
- системного здійснення роботи стосовно максимального забезпечення гарантій захисту законних прав та інтересів особового складу Збройних Сил України та членів їх сімей;
- забезпечити призначення на первинні посади гуманітарних структур офіцерів, які мають гуманітарну освіту, а також тих, хто пройшов курси факультативної підготовки у вищих військових навчальних закладах (Ministry of Defence of Ukraine, 2005).

З появою різноманітних напрямів виховної роботи у військових формуваннях виникла потреба уточнення таких понять, як “морально-психологічне забезпечення”, “психологічне забезпечення”, “робота з особовим складом”. Тому існує необхідність у дослідженні змісту даних

понять та виокремленні морально-психологічного забезпечення як самостійної категорії.

На сьогоднішній день в законодавстві не існує нормативного визначення більшості із зазначених понять. Виняток складає нормативне закріплення у Концепції виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України поняття “виховна робота” як система організаційних, морально-психологічних, інформаційних, педагогічних, правових, культурно-просвітницьких та військово-соціальних заходів, спрямованих на формування і розвиток у воїнів професійно необхідних психологічних якостей, моральної самосвідомості, що має забезпечити високу бойову і мобілізаційну готовність органів управління, з’єднань і частин, зміцнення військової дисципліни та правопорядку, згуртування військових колективів.

На рівні акту Міністерства внутрішніх справ України визначено поняття “психологічне забезпечення”. Відповідно до “Положення про психологічне забезпечення в Національній гвардії України”, затвердженого наказом МВС України від 08.12.2016 № 1285, психологічне забезпечення визначається як комплекс психодіагностичних, психоформуєчих, психопрофілактичних і психокорекційних заходів, спрямованих на вивчення, формування та розвиток в особового складу професійно важливих психічних якостей, підтримання та відновлення оптимальних психічних станів, необхідних для успішного виконання службово-бойових завдань, збереження високого рівня психологічної безпеки та психологічного стану, запобігання виникненню професійної деформації (Ministry of Internal Affairs of Ukraine, 2016).

У сучасних умовах триває дискусія навколо визначення поняття морально-психологічного забезпечення. Більшість науковців наголошує на комплексі заходів цього виду забезпечення.

У роботі (Savchenko (ed.), 2010) морально-психологічне забезпечення визначається як принципово новий, комплексний вид забезпечення, який інтегрує всі основні види і способи організаційного впливу на свідомість і психіку військовослужбовців при проведенні заходів, що спрямовані на підтримку бойової та мобілізаційної готовності в процесі виконання бойових завдань мирного часу, а також під час операцій та бойових дій.

М. Й. Варій (Varii et al., 1996) розглядає морально-психологічне забезпечення як системний комплекс цілеспрямованого соціально-психологічного впливу на формування та проходження соціально-психологічних явищ і процесів на різних структурних рівнях військ з метою встановлення в ньому морально-психологічної рівноваги, що відображає здоровий морально-психологічний стан і характеризує особовий склад як повністю готовий до військової діяльності в мирний та воєнний час. При цьому морально-психологічне забезпечення

отоотожнюється з боротьбою в духовній сфері, з психологічною війною.

В. І. Алешченко (Aleshchenko, 2019) пропонує розуміти морально-психологічне забезпечення як “один із основних видів всебічного забезпечення військ (сил), метою якого є підготовка свідомості, у першу чергу її моральної складової і психіки особового складу, до стійкого, надійного та адекватного функціонування у важких умовах бойової обстановки та цілеспрямованої протидії інформаційно-психологічного впливу, досягнення та збереження у військовослужбовців і військових колективів необхідного для бою морально-психологічного стану, створення та підтримання морально-психологічної переваги особового складу своїх військ (сил) над особовим складом противника”.

На нашу думку, *морально-психологічне забезпечення* – це система заходів, спрямованих на формування та розвиток у особового складу морально-психологічних якостей, навичок і здібностей, які забезпечать необхідний рівень сформованості морально-психологічного стану для виконання завдань за призначенням.

Ключовими компонентами морально-психологічного забезпечення ми вважаємо моральний супровід, психологічне забезпечення та соціальну роботу.

Моральний супровід – це цілеспрямована діяльність щодо впливу на свідомість особового складу, налагодження внутрішньо-комунікаційного процесу, системного та цільового проведення інформаційно-роз’яснювальної, національно-історичної, соціальної роботи з особовим складом військ (сил), організації і проведення комплексу заходів із захисту від негативного інформаційно-психологічного впливу противника, систематичного аналізу проведених дій, координації задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців, забезпечення культурологічних потреб військовослужбовців, організації відпочинку, дозвілля і відновлення особового складу військ (сил), поширення здорового способу життя.

Психологічне забезпечення – цілеспрямована діяльність органів військового управління, командувачів, командирів (начальників), службових осіб структур морально-психологічного забезпечення з метою психологічного відбору, формування, підтримання і відновлення в особового складу військ (сил) психологічної готовності до виконання завдань, емоційно-вольової стійкості до негативних психологічних чинників у будь-яких умовах обстановки, зниження психогенних втрат та збереження психічного здоров’я військовослужбовців

Соціальна робота – це цілеспрямована професійна діяльність органів військового управління, командувачів, командирів (начальників), посадових осіб структурних підрозділів морально-психологічного забезпечення, яка сприяє соціальним змінам та розвитку, соціальній єдності,

військовослужбовців, залучає урядові і неурядові організації, суспільні структури до вирішення їх проблем та членів їх сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах, покращення якості їх життя та добробуту на засадах принципів соціальної справедливості, дотримання прав людини, колективної відповідальності та поваги, протидії факторам соціального виключення та сприяє дотриманню прав людини.

Висновки

Отже, сьогодні існує потреба у міждисциплінарному підході щодо уточнення та гармонізації термінології, яка використовується у нормативно-правових актах, що регламентують порядок морально-психологічного забезпечення з категоріальним апаратом сучасних гуманітарних наук.

На наш погляд, морально-психологічне забезпечення діяльності слід вважати як систему заходів, спрямованих на формування та розвиток у особового складу морально-психологічних якостей, навичок і здібностей, котрі забезпечать необхідний рівень сформованості морально-психологічного стану для виконання завдань за призначенням.

Ключовими компонентами морально-психологічного забезпечення ми вважаємо моральний супровід, психологічне забезпечення та соціальну роботу.

Джерело фінансування

Це дослідження не отримало жодного гранту від будь-якого фінансового агентства в державному, комерційному чи некомерційному секторах.

Конфлікт інтересів

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Література / References

- Aleshchenko, V. I. (2019). Rol humanitarnoi osvity u formuvanni profesiinoi kompetentnosti ofitsera [The role of humanitarian education in the formation of professional competence of the officer]. *Nauka i oborona – Science and Defense*, 4, 27–33. <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2019-9-4-27-33> [in Ukrainian]
- General Staff of the Armed Forces of Ukraine. (2020). *Orhanizatsiino-metodychni vkazivky shchodo orhanizatsii moralno-psykholohichnoho zabezpechennia Zbroinykh Syl Ukrainy u 2020 rotsi* [Organizational and methodological guidelines for the organization of moral and psychological support of the Armed Forces of Ukraine in 2020]. <https://dovidnykmpz.info/zagalni/> [in Ukrainian]
- Head Department of Moral and Psychological Support of the Armed Forces of Ukraine. (2020). *Doktryna “Moralno-psykholohichne*

zabezpechennia viisk (syl) v obiednanykh operatsiakh” [Doctrine “Moral and psychological support of forces in joint operations”]. <https://dovidnykmpz.info/zagalni/> [in Ukrainian]

Melnyk, Yu. B., Prykhodko, I. I., & Stadnik, A. V. (2019). Medical-psychological support of specialists’ professional activity in extreme conditions. *Minerva Psichiatrica*, 60(4), 158–168 <https://doi.org/10.23736/S0391-1772.19.02025-9>

Melnyk, Yu. B., & Stadnik, A. V. (2020). Medical and psychological support to specialists under conditions of pandemic COVID-19. *Minerva Psichiatrica*, 61(3), 109–112. <https://doi.org/10.23736/s0391-1772.20.02083-X>

Ministry of Defence of Ukraine. (2005). *Dyrektyva “Pro vdoskonalennia systemy humanitarnoho ta sotsialnoho zabezpechennia Zbroinykh Syl Ukrainy”* [Directive “On Improving the Humanitarian and Social Security System of the Armed Forces of Ukraine”]. https://mil.univ.kiev.ua/files/159_313621115.pdf [in Ukrainian]

Ministry of Internal Affairs of Ukraine. (2016). *Nakaz “Pro zatverzhdenня Polozhennia pro psykhologichne zabezpechennia v Natsionalnii hvardii Ukrainy”* [Order “On approval of the

Regulations on psychological support in the National Guard of Ukraine”]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0080-17#Text> [in Ukrainian]

Savchenko, O. A. (Ed.). (2010). *Boiovi dokumenty moralno-psykhologichnoho zabezpechennia vykonannia sluzhbovo-boiovykh zavdan* [Combat documents of moral and psychological support for the performance of service and combat missions]. Akademiia VV MVS Ukrainy. [in Ukrainian]

Varii, M. I., Sokhan, L. V., & Burlachuk, L. F. (1996). *Moralno-psykhologichnyi stan viisk, yoho otsinka ta pidtrymka na vysokomu rivni* [Moral and psychological condition of troops, its evaluation and support at a high level]. VVPDU “LP”. [in Ukrainian]

Verkhovna Rada of Ukraine. (2004). *Ukaz Prezydenta Ukrainy “Pro Kontseptsiiu humanitarnoho i sotsialnoho rozvytku u Zbroinykh Sylakh Ukrainy”* [Decree of the President of Ukraine “On the Concept of Humanitarian and Social Development in the Armed Forces of Ukraine”]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28/2004#Text> [in Ukrainian]

Анотація

Вступ: Службова-бойова діяльність особового складу Збройних Сил України здійснюється в складних політико-економічних та соціально-культурних умовах.

Мета: Узагальнити традиційні проблеми та актуальних наукові підходи у дослідженні соціально-культурних факторів безпекової та оборонної діяльності, уточнити сучасний зміст понять: “морально-психологічне забезпечення”, “психологічне забезпечення”, “робота з особовим складом”.

Матеріали і Методи: Методологія дослідження базується на теоретичному аналізі спеціальної психолого-педагогічної літератури, вивченні й узагальненні практичного досвіду.

Результати: Проведено комплексний аналіз соціально-культурних засад безпекової та оборонної політики держави. Виявлено особливості та обмеження службової регламентації діяльності посадових осіб та органів управління щодо морально-психологічного забезпечення підготовки та застосування Збройних Сил України. Уточнено та визначено сучасний зміст понять: “морально-психологічне забезпечення”, “психологічне забезпечення”, “робота з особовим складом”.

Висновки: Існує потреба у міждисциплінарному підході щодо уточнення термінології, яка використовується у нормативно-правових актах, що регламентують порядок морально-психологічного забезпечення. Ключовими компонентами морально-психологічного забезпечення ми вважаємо моральний супровід, психологічне забезпечення та соціальну роботу.

Ключові слова: морально-психологічне забезпечення, Збройні Сили України, робота з особовим складом, психологічне забезпечення.

Аннотация

Введение: Служебно-боевая деятельности личного состава Вооруженных Сил Украины осуществляется в сложных политико-экономических и социально-культурных условиях.

Цель: Обобщить традиционные проблемы и актуальные научные подходы в исследовании социально-культурных факторов безопасности и оборонной деятельности, уточнить современное содержание понятий: “морально-психологическое обеспечение”, “психологическое обеспечение”, “работа с личным составом”.

Материалы и Методы: Методология исследования базируется на теоретическом анализе специальной психолого-педагогической литературы, изучении и обобщении практического опыта.

Результаты: Проведен комплексный анализ социально-культурных основ безопасности и обороны государства. Выявлены особенности и ограничения служебной регламентации деятельности должностных лиц и органов управления по морально-психологическому обеспечению подготовки и применения Вооруженных Сил Украины. Уточнено и определено современное содержание понятий: “морально-психологическое обеспечение”, “психологическое обеспечение”, “работа с личным составом”.

Выводы: Существует потребность в междисциплинарном подходе к уточнению терминологии, используемой в нормативно-правовых актах, регламентирующих порядок морально-психологического обеспечения. Ключевыми компонентами морально-психологического обеспечения мы считаем моральное сопровождение, психологическое обеспечение и социальную работу.

Ключевые слова: морально-психологическое обеспечение, Вооруженные Силы Украины, работа с личным составом, психологическое обеспечение.

The electronic version of this article is complete. It can be found online in the IJES Archive <https://ijes.culturehealth.org/en/archive> and in the KRPOCH Publishing Repository <https://ekrpoch.culturehealth.org/handle/lib/58>